

MLADI U SUSRET SAVREMENIM BEZBJEDNOSNIM IZAZOVIMA

**Procjena stavova, znanja i iskustava mladih
o sektoru bezbjednosti**

Vlada Crne Gore
Komisija za raspodjelu
djela prihoda od igara na sreću

Vlada Crne Gore
Komisija za raspodjelu
djela prihoda od igara na sreću

CE EM
CENTAR ZA DEMOKRACIJU I LJUDSKA PRAVA

MLADI U SUSRET SAVREMENIM BEZBJEDNOSNIM IZAZOVIMA

Procjena stavova, znanja i iskustava mladih
o sektoru bezbjednosti

Podgorica, januar 2018.

Izdavač

Centar za demokratiju i ljudska prava - CEDEM
(www.cedem.me)

Za izdavača

Milena Bešić

Priredili

Ognjen Marković

Dijana Delić

Saradnik na publikaciji

Mr Nusret Hanjalić

Tiraž

50 kopija

Dizajn i prelom teksta

Marko Mihailović, M Studio doo, Podgorica

Publikacija predstavlja dio projekta „U susret savremenim bezbjednosnim izazovima: obrazovanje i participacija mladih“ koji sprovodi CEDEM, uz podršku **Komisije za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću**. Termini koji su u ovoj publikaciji izraženi u muškom gramatičkom rodu, podrazumijevaju prirodni muški i ženski rod lica na koje se odnose. Sadržaj publikacije predstavlja isključivu odgovornost priređivača i ne odražava nužno stavove donatora.

Sadržaj:

1.0 bezbjednosti	1
2.Institucionalni i pravni okvir	3
2.1.Parlamentarna kontrola i nadzor nad sektorom bezbjednosti	5
3. Osvrt na strateške bezbjednosne ciljeve	9
4. Status Quo – savremeni bezbjednosni izazovi i preporuke Evropske unije.....	15
5. Oblici učešća mladih u savremenim, demokratskim režimima	19
5.1. Strategija za mlade 2017 - 2021. godine	19
5.2. Akcioni plan za implementaciju Strategije suzbijanja nasilnog ekstremizma za period 2016-2018.....	20
5.3. Istraživanja u Crnoj Gori o odnosu mladih i bezbjednosti.....	21
6. O istraživanju i metodologiji	25
6.1. Rezultati CEDEM-ovog istraživanja: procjena stavova institucija sektora bezbjednosti i mladih	26
7. Preporuke.....	31

1. O bezbjednosti

Bezbjednost je osnovna funkcija svake države, obzirom da bez odgovarajućeg nivoa bezbjednosti ne možemo govoriti o demokratskoj vladavini, niti o stabilnosti društva u cjelini. Bezbjednost, odnosno sigurnost, predstavlja jedan od fundamentalnih preduslova za postojanje ukupne društvene zajednice. Ona je takođe i potreba i cilj svakog društva. Etimološki posmatrano, izraz sigurnost potiče od latinske riječi *securitas-securitatis*, što znači sigurnost, odsustvo opasnosti, samopouzdanje, zaštićenost. U nekim državama se koristi termin javna sigurnost ili javna bezbjednost. Ona je u direktnoj korelaciji sa svim oblicima opasnosti, koje mogu dovesti u pitanje zaštitu pojedinaca od zločina, zaštitu državnih ustanova i zaštitu demokratskog poretka.

U definicijama bezbjednosti (sigurnosti), uočava se sigurnost kao individualna kategorija, kao funkcija države koja svakom čovjeku obezbjeđuje potrebni nivo individualne i pravne sigurnosti i štiti sve ostale vrijednosti jednog društva.

Pri tome, individualna sigurnost se može odrediti kao osjećaj pojedinca da mu društvo osigurava uz tjelesni integritet, slobodu izbora zvanja, mogućnost zapošljavanja i priznanje ljudskih prava, dok je pravna sigurnost definiše kao odlika društvenog sistema u nekoj državi koja počiva na ustavnosti i zakonitosti, osiguravajući svim pravnim subjektima koji žive i borave na njenoj teritoriji punu slobodu u korišćenju njihovih subjektivnih prava, te efikasnu zaštitu u slučaju povrede prava.¹

Kako je bezbjednost polazna osnova za sagledavanje demokratskog društva, možemo govoriti o individualnoj bezbjednosti, nacionalnoj, međunarodnoj i globalnoj bezbjednosti. Međutim, za potrebe ove analize je najvažnije detaljnije definisati individualnu i nacionalnu bezbjednost.

Individualnu bezbjednost definišemo kao obavezu društva da osigura takav demokratsko-sigurnosni prostor u kojem se njegovi članovi mogu

¹ Dr Dražen Cerović, *Vodič kroz sektor bezbjednosti*, Centar za demokratiju i ljudska prava, 2016

ostvarivati i, štiti svoje potrebe, prava i interese sa svim opšeprihvaćenim i opšte priznatim građanskim i ostalim slobodama, koje su uslov za izgradnju i razvoj savremenog civilnog društva.

Sa druge strane, nacionalna bezbjednost predstavlja nastojanje da se osigura svim građanima sigurnost pred ugrožavanjem izvan i unutar društva, tj. odsustvo bilo kakvog straha napada ili prijetnje druge države.

Nacionalna bezbjednost se definiše i kao “odlika samostalne i suverene države koja preuzima odgovornost za vlastitu sigurnost, odgovornost za globalnu sigurnost, kao i za sigurnost svog naroda, a sastoji se od:

- Sigurnosti nacionalnog okruženja;
- Zaštite života ljudi;
- Zaštite ličnog i drugog interesa;
- Zaštite čovjekovih prava i sloboda odbrane i uspostavljanje nacionalne sigurnosti;
- Uređenja temeljnih funkcija društva i sigurnost okoline”.²

2 Ramo Masleša, *Teorije i sistemi sigurnosti*, Sarajevo, 2007

2. Institucionalni i pravni okvir

U skladu sa svojim vanjsko-političkim prioritetima, **Crna Gora je snažno posvećena očuvanju međunarodnog mira i bezbjednosti, borbi protiv organizovanog kriminala, terorizma, i neproliferaciji oružja za masovno uništenje.** Ovo opredjeljenje je prepoznato u brojnim strateškim dokumentima, tačnije u Strategiji nacionalne bezbjednosti, Strategiji odbrane, Strategiji za prevenciju i suzbijanje terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma, Strategiji za neproliferaciju oružja za masovno uništenje, čime su vanjsko-politički prioriteti pretočeni u strateške obaveze Crne Gore.

Kao članica pojedinih međunarodnih organizacija i inicijativa u ovoj oblasti, Crna Gora je posvećena ispunjavanju svih obaveza koje iz njih proizilaze.³

Strukturu sistema nacionalne bezbjednosti čine institucije i organi države koji upravljaju, planiraju, organizuju, usklađuju i ostvaruju mjere i aktivnosti u sistemu bezbjednosti.⁴

Osnovni elementi sistema nacionalne bezbjednosti su:

- Skupština Crne Gore;
- Predsjednik Crne Gore;
- Vlada Crne Gore;
- Savjet za odbranu i bezbjednost;
- Snage bezbjednosti (Vojska i policija);
- Snage za djelovanje u vanrednim situacijama (Ministarstvo unutrašnjih poslova);
- Agencija za nacionalnu bezbjednost;
- Tužilaštvo i sudovi.

U nastavku teksta, prikazujemo nadležnosti najvažnijih institucija i službi sektora bezbjednosti, preuzetih iz Strategije nacionalne bezbjednosti.

³ Godišnji izvještaj o realizaciji akcionog plana za sprovođenje rezolucije Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1540 (2014-2018)

⁴ Strategija nacionalne bezbjednosti ("Sl. list Crne Gore", br. 75/08 od 08.12.2008)

Vojska je nosilac odbrane i predstavlja oružanu silu koja brani nezavisnost, suverenost i državnu teritoriju Crne Gore, doprinosi izgradnji i očuvanju međunarodnog mira u skladu sa principima međunarodnog prava o upotrebi sile. Vojska pomaže civilnim vlastima prilikom prirodnih ili vještački izazvanih katastrofa, i može se angažovati kao podrška policiji u borbi protiv terorizma.⁵

Policija obezbjeđuje opštu, ličnu i imovinsku sigurnost i zaštitu građana. Policija je nosilac unutrašnje bezbjednosti, obavlja poslove koji se odnose na sprečavanje i suzbijanje svih oblika kriminala, posebno organizovanog i korupcije, zaštitu ljudskih prava, nadzor i kontrolu državne granice, obezbjeđivanje javnog reda i mira, bezbjednost građana i bezbjednosti saobraćaja i pomaže civilnim vlastima prilikom prirodnih ili vještački izazvanih katastrofa. Nosilac je borbe protiv terorizma, proliferacije oružja za masovno uništavanje, korupcije i droge.

Snage za djelovanje u vanrednim situacijama, organizovane su kao dio integrisanog odgovora na vanredne situacije izazvane prirodnim, ekološkim, tehničko-tehnološkim, hemijskim, biološkim, nuklearnim i radiološkim katastrofama i drugim nesrećama, kao i posljedicama terorizma i drugih hazarda koji mogu stvoriti rizike i prijetnje po bezbjednost Crne Gore i regiona. Nosilac upravljanja u vanrednim situacijama (upravljanje hazardima, zaštitom i spašavanjem i sanacijom posledica u vanrednim situacijama) je Ministarstvo nadležno za unutrašnje poslove.

Agencija za nacionalnu bezbjednost, kao dio integrisanog sistema bezbjednosti, u saradnji sa državnim organima, ministarstvima i organima uprave, u skladu sa bezbjednosnim standardima, na osnovu Ustava i zakona, vrši poslove nacionalne bezbjednosti koji se odnose na zaštitu Ustavom utvrđenog poretka, bezbjednost i teritorijalni integritet Crne Gore, Ustavom utvrđena ljudska prava i slobode, kao i druge poslove od interesa za nacionalnu bezbjednost Crne Gore.

5 Načela organizacije Vojske su: efikasnost, jedinstvo, fleksibilnost, modularnost i interoperabilnost

Državno tužilaštvo je jedinstven i samostalan državni organ koji vrši poslove gonjenja učinilaca krivičnih djela i drugih kažnjivih djela koja se gone po službenoj dužnosti. Poslove Državnog tužilaštva vrši državni tužilac. U nadležnosti Specijalnog tužioca su krivična dijela organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločina. **Vrhovni sud** obezbjeđuje jedinstvenu primjenu zakona od strane sudova. Svako ima pravo na pravično i javno suđenje u razumnom roku pred nezavisnim, nepristrasnim i zakonom ustanovljenim sudom. Bez efikasnog pravosudnog sistema nemoguće je ostvariti interese i ciljeve Crne Gore na području nacionalne bezbjednosti.

Ostali elementi sistema nacionalne bezbjednosti su: građani, dobrovoljna udruženja građana, privredna društva, agencije za privatno obezbjeđenje objekata, lokalna samouprava, ustanove i organizacije od značaja za bezbjednost i odbranu. Oni svoje bezbjednosne i odbrambene zadatke izvršavaju na osnovu Ustava i zakona.

2.1. Parlamentarna kontrola i nadzor nad sektorom bezbjednosti

Shodno Zakonu o parlamentarnom nadzoru u oblasti bezbjednosti i odbrane (“Službeni list Crne Gore”, br. 80/10), nadzor nad radom organa i institucija u oblasti bezbjednosti i odbrane, dužnostima organa i institucija koje su predmet parlamentarnog nadzora i druga pitanja od značaja vrši Skupština Crne Gore neposredno i preko **Odbora za bezbjednost i odbranu**.

Odbor vrši parlamentarni nadzor nad radom:

- Ministarstva odbrane;
- Vojske Crne Gore;
- Agencije za nacionalnu bezbjednost;
- Uprave policije;
- Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave;
- Drugih organa i institucija koje se bave poslovima bezbjednosti i odbrane.

Nadležnost Odbora, u smislu Zakona o parlamentarnom nadzoru u oblasti bezbjednosti i odbrane, između ostalih, su:

- 1) Praćenje aktivnosti organa i institucija bezbjednosti i odbrane;
- 2) Vršenje nadzora nad poštovanjem političke, ideološke i interesne neutralnosti u radu organa i institucija sektora bezbjednosti (Ministarstva odbrane, Vojske Crne Gore, Agencije za nacionalnu bezbjednost, Uprave policije, Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave, kao i drugih organa i institucija koje se bave poslovima bezbjednosti i odbrane);
- 3) Razmatranje godišnjih izvještaja o radu Ministarstva odbrane i Vojske Crne Gore, Agencije za nacionalnu bezbjednost, Uprave policije i Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave, a koji se Odboru dostavljaju u zakonski utvrđenom vremenskom periodu, tačnije, do kraja prvog kvartala tekuće za prethodnu godinu;
- 4) Razmatranje nacrti i predloga strategije nacionalne bezbjednosti i nacrti i predlog strategije odbrane i davanje mišljenja;
- 5) Razmatranje predloga zakona, drugih propisa i opštih akata iz oblasti bezbjednosti i odbrane;
- 6) Razmatranje izvještaja o upotrebi pripadnika Vojske Crne Gore u međunarodnim snagama i učešću pripadnika civilne zaštite, policije i zaposlenih u organima državne uprave u mirovnim misijama i drugim aktivnostima u inostranstvu;
- 7) Davanje mišljenja, predloga i sugestija tokom izrade predloga zakona o budžetu, u dijelu koji se odnosi na oblast bezbjednosti i odbrane;
- 8) Raspravljanje o informacijama i inicijativama koje se odnose na aktivnosti i dokumenta iz oblasti bezbjednosti i odbrane.

Na osnovu člana 5, stav 1 Zakona, Parlamentarni nadzor obuhvata i **konsultativno saslušanje, kontrolno saslušanje i parlamentarnu istragu**, koji su detaljno uređeni u članovima 8, 9 i 10.

Konsultativno saslušanje predstavlja prikupljanje informacija i stručnih mišljenja od strane predstavnika državnih institucija, eksperata i predstavnika civilnog društva, a koja su potrebna za rad Odbora. Kontrolno saslušanje se organizuje radi prikupljanja informacija i mišljenja iz djelokruga rada Odbora, kada postoji potreba da se otklone nejasnoće, dileme i razjasne određena sporna pitanja u sprovođenju zakona ili drugih aktivnosti Vlade u oblasti bezbjednosti i odbrane. Parlamentarna istraga se pokreće ako je neophodno razmotriti određena pitanja od javnog značaja, ukoliko rezultati konsultativnog/kontrolnog saslušanja ukazuju da je neophodno sagledati stanje po određenim pitanjima u oblasti bezbjednosti i odbrane.

Parlamentarni nadzor se vrši redovno, prema godišnjem planu koji donosi Odbor. Takođe, parlamentarni nadzor se može vršiti i vanredno po potrebi. Odbor jednom godišnje (najmanje) podnosi Skupštini izvještaj o svom radu, kao i dostignutim rezultatima parlamentarnog nadzora za tu godinu.

Ustavom Crne Gore propisano je da je Vojska „*pod demokratskom i civilnom kontrolom*“ (član 129 Ustava Crne Gore). Dalje, u Zakonu o Vojsci (član 225) je takođe propisano da je Vojska pod demokratskom i civilnom kontrolom. Demokratsku i civilnu kontrolu Vojske vrše Skupština Crne Gore, Vlada Crne Gore i Savjet za odbranu i bezbjednost.

Zakonom o Agenciji za nacionalnu bezbjednost (član 43) utvrđeno je da parlamentarnu kontrolu rada Agencije vrši Skupština, preko nadležnog radnog tijela. Agencija svake godine podnosi godišnji izvještaj o radu nadležnom radnom tijelu.

Članom 88 Zakona o policiji i članom 110 Zakona o unutrašnjim poslovima utvrđuje se **parlamentarna, građanska i unutrašnja kontrola**. Parlamentarnu kontrolu vrši Skupština Crne Gore, građansku vrši Savjet za građansku kontrolu policije, dok unutrašnju sprovodi posebna organizaciona jedinica policije.

Novi Zakon o policiji, tri prstena kontrole policije (parlamentarna, građanska i unutrašnja) i konstituisanje Savjeta za građansku kontrolu rada policije, dodatna je potvrda izlaska crnogorskog društva iz vremena u kojem je policija značajan dio postojanja bila bez javne kontrole (a pod snažnim nadzorom vlasti) i aparat koji je bio u prilici da značajno ograničava domete demokratije i kritičke javnosti pa čak i da stvara privid pluralizma.⁶ Ono što predstavlja novinu samim osnivanjem i funkcionisanjem Savjeta jeste činjenica da je institucionalizovano tijelo koje ocjenjuje primjenu policijskih ovlašćenja radi zaštite ljudskih prava i sloboda, a kome se mogu obratiti kako građani, tako i policijski službenici.

6 Aleksandar Saša Zeković i Zorana Baćović, *Građanska kontrola rada policije u Crnoj Gori*, Podgorica, 2008

3. Osvrt na strateške bezbjednosne ciljeve

Strategija nacionalne bezbjednosti je dokument kojim se strateški definišu razvoj, organizacija i funkcionisanje sistema nacionalne bezbjednosti Crne Gore.

Strateški cilj Crne Gore je izgradnja integrisanog, funkcionalnog i efikasnog bezbjednosnog sistema koji omogućava prevenciju, upravljanje i rješavanje eventualnih kriza, konflikata i sporova, bez obzira na njihov nivo i karakter, a u skladu sa međunarodnim standardima i principima. Obzirom na to da je proces učlanjivanja u EU strateški prioritet Crne Gore, harmonizacija sa Zajedničkom spoljnom i bezbjednosnom politikom Evropske unije, kao i Zajedničkom bezbjednosnom i odbrambenom politikom EU, kao njenim integralnim dijelom, činiće okosnicu razvoja našeg postavljanja prema regionalnim, evropskim i svjetskim pitanjima.⁷

Bezbjednosni interesi i ciljevi Crne Gore definisani u Strategiji, između ostalih, su:

- 1) Odbrana suvereniteta, nezavisnosti i teritorijalnog integriteta Crne Gore;
- 2) Razvoj odbrambenih kapaciteta;
- 3) Integracija u NATO i Evropsku uniju;
- 4) Jačanje demokratije, pravne države, puna zaštita ljudskih i manjinskih prava;
- 5) Puna pravna uređenost na području nacionalne bezbjednosti u skladu sa ustavnim odredbama, normama međunarodnog prava i međunarodnim obavezama koje je prihvatila Crna Gora;
- 6) Jačanje samostalnosti, nezavisnosti i efikasnosti pravosuđa, dostupnosti pravosudnih organa i javnog povjerenja u pravosuđe;

- 7) Jačanje kapaciteta Crne Gore za borbu protiv terorizma, organizovanog kriminala i korupcije, jačanje bezbjednosti granica;
- 8) Jačanje procesa transparentnosti sektora odbrane i civilne kontrole oružanih snaga;
- 9) Podsticanje istraživanja, razvoja i korišćenja novih tehnologija.

Strategija odbrane Crne Gore predstavlja dokument koji uređuje najvažnija pitanja u oblasti funkcionisanja i razvoja sistema odbrane, a proizilazi iz strateškog opredjeljenja Crne Gore za evroatlantske integracije.

Odbrana Crne Gore je usredsrijeđena na očuvanje njenih državnih interesa, zasnovanih na principima razvijene demokratije, vladavine prava, tržišne ekonomije i njene orijentacije prema evropskim i evroatlantskim integracijama. U planiranju odbrane, posebna pažnja je usmjerena na razvijanje dobrih odnosa sa susjedima i jačanje regionalne i međunarodne saradnje sa ciljem uspostavljanja povjerenja i afirmacije mira u jugoistočnoj Evropi i svijetu.

U tom cilju, Crna Gora realizuje strategijski koncept odbrane:

- a) **U miru:** izgradnjom pouzdanog partnerstva i savezništva, kao i pružanjem doprinosa uspostavljanju povoljnog bezbjednosnog okruženja;
- b) **U ratu:** odlučnom odbranom teritorije, uz pomoć partnera i saveznika.⁸

Crna Gora je 2010. godine donijela prvu **Strategiju za prevenciju i suzbijanje terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma** koja je obuhvatila period 2010-2014, nakon čega je izradila i drugu, sada važeću, koja na cjelovit način prikazuje nacionalnu politiku Crne Gore u prevenciji i suzbijanju terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma, a koja se odnosi na period 2015-2018. godine.

⁸ Strategija odbrane Crne Gore, "Sl. list Crne Gore", br. 79/08 od 23.12.2008. godine

Definirani ciljevi u okviru nove Strategije su:

- Promovisanje demokratskih vrijednosti, poštovanje ljudskih prava, rodne, nacionalne i međuvjerske ravnopravnosti i tolerancije, borbom protiv radikalizma;
- Unapređenje bezbjednosti državnih granica, značajnih infrastrukturnih i saobraćajnih objekata;
- Razvijanje novih i unapređenje postojećih kapaciteta nadležnih državnih organa sa ciljem minimiziranja posljedica terorističkog napada;
- Unapređenje komunikacije i koordinacije nadležnih organa koji će znati da na adekvatan način odgovore, tj. reaguju protiv ekstremista i svih lica koji im pružaju logističku i finansijsku podršku;
- Krivično gonjenje terorista i lica koja im na bilo koji način pružaju podršku i dovođenje istih pred lice pravde;
- Unapređenje saradnje na nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou.

Strategija suzbijanja nasilnog ekstremizma pripremljena je kao dio napora Vlade Crne Gore da na djelotvoran način odgovori na probleme radikalizacije i nasilnog ekstremizma. Ona predstavlja sastavni dio brojnih aktivnosti Vlade Crne Gore sa ciljem doprinosa globalnoj borbi protiv terorizma, bez obzira na njegovu formu i pojavni oblik.

Nadovezuje se i dopunjuje nacionalnu Strategiju za sprečavanje i suzbijanje terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma i predstavlja odgovor na prijetnju od nasilja motivisanog radikalizacijom, prijetnju od nasilnog ekstremizma i posebno kao odgovor na problem stranih boraca.

Vlada Crne Gore je predložila uvođenje novog krivičnog djela „učestvovanje u stranim oružanim formacijama“, što je Skupština i podržala donošenjem Zakona o dopuni Krivičnog zakonika Crne Gore u februaru 2015. godine.

Kako misija i vizija Strategije predstavlja bezbjedno okruženje za građane Crne Gore i povećanje otpornosti crnogorske zajednice na radikalizam, nasilni ekstremizam i terorizam, postavljen je set ciljeva koji bi doveli do ispunjenja misije i vizije.

Strategija sajber bezbjednosti Crne Gore, koja je usvojena 2013. godine od strane Vlade Crne Gore, a za period 2013-2017 se oslanja na dokument koji je Vlada Crne Gore usvojila 2012. godine, pod nazivom ‘ *Elaborat sa definisanim nadležnostima državnih organa u borbi protiv sajber (računarskog) kriminala*’. Kako se sajber prostor sve više koristi za organizaciju i medijsku propagandu ekstremističkih i radikalnih grupa koje na taj način propagiraju svoje aktivnosti, a internet u kriminalne svrhe, postojanje ovakve strategije je neophodno za izgradnju integrisanog, funkcionalnog i efikasnog sajber prostora, a u skladu sa međunarodnim standardima i principima.

U Strategiji su Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije (Nacionalni CIRT), Ministarstvo odbrane, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo pravde, Agencija za nacionalnu bezbjednost, Uprava policije, Vojska Crne Gore, Direkcija za zaštitu tajnih podataka i Univerziteti u Crnoj Gori prepoznati kao ključne institucije na polju sajber bezbjednosti.

Ključne aktivnosti ovih institucija su definisane kroz poglavlje br. 5 – Glavni ciljevi Strategije sajber bezbjednosti Crne Gore.

Takođe, Strategijom sajber bezbjednosti Crne Gore 2013-2017, prepoznato je sedam ključnih ciljeva, čija je realizacija detaljnije definisana kroz pojedinačne zadatke Akcionog plana za realizaciju Strategije u periodu od 2013-2015.⁹

Strategija za neproliferaciju oružja za masovno uništenje 2016-2020 ima za cilj sprečavanje da Crna Gora učestvuje u proliferaciji oružja za masovno uništenje.¹⁰

9 Akcioni plan za realizaciju Strategije sajber bezbjednosti u Crnoj Gori za period 2016-2017, dostupan na: file:///D:/Downloads/6_177_03_11_2016.pdf

10 Pod pojmom „**oružje za masovno uništenje**“, Crna Gora smatra hemijsko, biološko, nuklearno i radiološko oružje i sredstva za njihovo prenošenje, kako je to definisano međunarodnim ugovorima, konvencijama, sporazumima i protokolima

Slijedi pregled specifičnih glavnih ciljeva strategije:

Cilj 1: Onemogućavanje nelegalnog razvoja, nabavke, izrade, prometa i upotrebe oružja za masovno uništenje, robe i tehnologije dvostruke namjene;

Cilj 2: Jačanje prevencije na nacionalnom nivou i obezbjeđivanje uslova za ostvarivanje najvišeg mogućeg nivoa efikasnosti nacionalnog modela Crne Gore u sprečavanju širenja oružja za masovno uništenje;

Cilj 3: Spremnost za brz i efikasan odgovor na moguću krizu izazvanu oružjem za masovno uništenje kroz stvaranje uslova za stalno poboljšanje nacionalnog sistema sprečavanja širenja oružja za masovno uništenje;

Cilj 4: Pružanje daljeg aktivnog doprinosa naporima međunarodne zajednice u suzbijanju širenja oružja za masovno uništenje.

U okviru strategije, definisane su i mjere koje Crna Gora treba da realizuje kako bi dostigla gore spomenute ciljeve. Praćenje i evaluacija realizacije Strategije se sprovodi putem godišnjih izvještaja koje Nacionalno koordinaciono tijelo za neproliferaciju oružja za masovno uništenje, u saradnji sa drugim nadležnim ministarstvima i institucijama podnose Vladi Crne Gore.

U cilju ispunjenja međunarodno pravnih obaveza koje proizilaze iz članstva u brojnim međunarodno pravnim instrumentima usmjerenih na suzbijanje oružja za masovno uništenje, **Crna Gora je usvojila dva akciona plana koji tretiraju pojedinačne aspekte neproliferacije:** Akcioni plan za sprovođenje Rezolucije Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1540 za period 2014-2018¹¹ i Akcioni plan za zaštitu od hemijskih, bioloških, radioaktivnih i nuklearnih prijetnji i rizika za period 2016-2020.¹²

¹¹ Godišnji izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje rezolucije Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1540 za 2016. godinu, možete naći na sajtu Vlade Crne Gore

¹² Strategija za neproliferaciju oružja za masovno uništenje 2016-2020

4. Status Quo – savremeni bezbjednosni izazovi i preporuke Evropske unije

Organizovani kriminal sa sobom donosi brojne posljedice kao što su destabilizacija državnih institucija, narušavanje pravnog poretka, narušavanje nacionalne ekonomije i ugrožavanje lične bezbjednosti, što direktno predstavlja bezbjednosni rizik i za Crnu Goru.

Organizovani kriminal se definiše kao kriminalna aktivnost koju sprovodi organizovana zločinačka skupina koja se bavi i legalnim i ilegalnim djelatnostima u svrhu sticanja materijalnih koristi svojih članova. Legalne poslovne aktivnosti koje sprovode ovakve grupe najčešće služe kao paravan za prikrivanje vlastitih nelegalnih djelatnosti i stavljanje nezakonito stečenog novca u legalne finansijske tokove, popularno zvano “pranje novca”.¹³

U Crnoj Gori se ulažu brojni naponi u cilju adekvatnog odgovora na problem organizovanog kriminala.

Specijalno državno tužilaštvo za borbu protiv korupcije, organizovanog kriminala, ratnih zločina, terorizma i pranja novca osnovano je u julu 2015. godine do juna 2016. godine. Formiranje Specijalne policijske jedinice pri Specijalnom državnom tužilaštvu je u toku, ali ta jedinica još ne radi punim kapacitetom. Da bi se taj mandat djelotvorno vršio, Specijalnom tužilaštvu treba da se obezbijede svi ljudski i materijalni resursi koji su mu potrebni.¹⁴ Takođe, u Izvještaju o napretku za 2016. godinu se navodi da je broj završenih istraga i krivičnih gonjenja za pranje novca i dalje izuzetno mali.

Važno je istaći da je nacionalna procjena rizika od terorizma završena 2015. godine, uz pomoć predstavnika EU i OEBS-a, u kojoj se naglašena potreba za povećanjem administrativnih kapaciteta zaposlenih, uključujući

13 Prof. dr Siniša Tatlović, *Nacionalna i međunarodna sigurnost*, Politička kultura, Zagreb, 2006, strana 125

14 Izvještaj Evropske komisije o Crnoj Gori 2016, novembar 2016. godine, strana 22

i IT kapacitet i obezbjeđivanje tačnih statističkih podataka, sa ciljem da se dalje gradi bilans ostvarenih rezultata Crne Gore na ovom polju.

Korupcija je društveni problem koji postoji od davnina i koji društvo izjeda iznutra na različitim nivoima, pa kao takav predstavlja značajnu prepreku za razvoj društva u cjelini.

Ona postoji u svim savremenim društvima, ali za adekvatnu borbu protiv korupcije u Crnoj Gori potrebno je razumjeti crnogorski društveno - politički kontekst, koji karakteriše komunističko nasljeđe, dug period demokratske tranzicije, kao i proces demokratske konsolidacije institucija koji još uvijek nije završen.¹⁵

Iako je Crna Gora postigla određeni nivo spremnosti u borbi protiv korupcije, ona i dalje ostaje rasprostranjena u mnogim oblastima i predstavlja veliki izazov. U akcionom planu Crne Gore za poglavlje 23, navode se osnovni elementi opsežnih reformi u oblasti sprečavanja i borbe protiv korupcije, a njegovo sprovođenje prati međuinstitucionalna radna grupa, čiji su članovi i predstavnici nevladinog sektora.

U oblasti sprečavanja korupcije, nezavisna Agencija za sprečavanje korupcije sa administrativnim istražnim ovlašćenjima osnovana je 1. januara 2016. godine. Agencija je preuzela zaposlene i zaduženja Komisije za sprečavanje konflikta interesa i Uprave za antikorupcijsku inicijativu, koje su prestale da rade. Ostaje da se u potpunosti završi kadrovska popunjavanje Agencije. Treba obezbijediti potrebno stručno znanje za sve oblasti mandata Agencije, uključujući i putem specijalizovane obuke. Što se tiče sprovođenja zakona, institucionalni i operativni kapacitet tužilaca, sudija i policije za borbu protiv korupcije i dalje treba poboljšavati. Tužilaštvo vodi krivične istrage. Međutim, u praksi, saradnja između policije i tužilaštva u izviđaju i dalje treba da se poboljša.¹⁶

15 Unija poslodavaca Crne Gore, *Izveštaj: Korupcija u Crnoj Gori*, Edin Koljenović, Unija poslodavaca Crne Gore, 2016, strana 7

16 Izveštaj Evropske komisije o Crnoj Gori 2016, novembar 2016. godine, strana 22

Ipak, kada govorimo o borbi protiv korupcije, treba spomenuti i brojne napore koje Crna Gora ulaže u borbi protiv korupcije, kroz promjene u institucionalnom i pravnom okviru koji pokrivaju ovu oblast.

Iako su se mnogi posmatrači nadali da će opasnost koju predstavlja oružje za masovno uništenje – hemijsko, biološko, nuklearno i radiološko oružje – iščeznuti sa krajem Hladnog rata, ove vrste naoružanja nastavljaju predstavljati prijjetnju cijelom svijetu.

Terorizam se može definisati na razne načine, ali neke opšeprihvaćene definicije nema. Sam pojam terorizma i njegova definicija donekle se mijenjala kroz istoriju, ali najbliže tumačenje današnjeg poimanja terorizma jeste ono po kojem je **terorizam nasilje usmjereno na izazivanje straha i slamanje otpora radi ostvarivanja određenog, prvenstveno političkog cilja.**

Preciznije rečeno, teroristički čin se može definisati kao napad na pripadnike tijela vlasti jedne zemlje, objekte, građane i druga materijalna dobra radi ostvarivanja nekog političkog cilja.¹⁷

Pravni okvir u Crnoj Gori uglavnom je usklađen sa pravnom tekovinom EU i međunarodnim instrumentima za borbu protiv terorizma. U decembru 2015. godine, Crna Gora je donijela novu Strategiju za borbu protiv nasilnog ekstremizma za period 2016-2018. godine, kojom se dopunjava Nacionalna strategija za sprečavanje i suzbijanje terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma. Strategija je odgovor na opasnost nasiljem motivisane radikalizacije, uključujući i problem stranih boraca.¹⁸

Postoje dokazi da je 20 državljana Crne Gore bilo na ratištima u Siriji od početka konflikta, a od njih je navodno pet preminulo. Preventivne aktivnosti u toj oblasti treba da se ojačaju, i da se implementiraju mjere borbe protiv radikalizacije. Treba izgraditi bilans ostvarenih rezultata u oblasti sprečavanja finansiranja terorizma.¹⁹

17 Prof. dr Siniša Tatlović, *Nacionalna i međunarodna sigurnost*, Politička kultura, Zagreb, 2006, strana 120

18 Izvještaj Evropske komisije o Crnoj Gori 2016, novembar 2016. godine, strana 85

19 *Ibid*, strana 24

Visokoprinosna, lagana nuklearna oružja spadaju među najsofisticiranije naprave koje je čovjek ikada proizveo, dok su neka hemijska i biološka oružja dostupna već vjekovima. Međutim, ono po čemu se oružje za masovno uništenje razlikuje od konvencionalnog oružja proizvedenog od eksploziva na hemijskoj bazi, jeste njegov potencijal da proizvede zaista katastrofalne razmjere smrti i razaranja.²⁰

Crna Gora je nastavila da učestvuje u pojedinim, ali ne svim, međunarodnim aranžmanima i instrumentima za kontrolu izvoza koji se odnose na zabranu širenja nuklearnog naoružanja (neproliferaciju).

Zakon o spoljnoj trgovini naoružanjem i vojnom opremom usvojen je u junu 2016. godine. U martu je usvojen Zakon o ratifikaciji izmjena i dopuna Konvencije o fizičkoj zaštiti nuklearnih materijala, Zakon o ratifikaciji protokola o eksplozivnim ostacima rata i Konvencija o zabrani ili ograničenju korišćenja određenog konvencionalnog oružja koje se može smatrati pretjerano opasnim ili ima neselektivno dejstvo.

Vlada je u maju usvojila nacionalni plan za zaštitu od hemijskih, bioloških, radioloških i nuklearnih opasnosti i rizika za period 2016-2020. godine. Prva strategija Crne Gore protiv širenja oružja za masovno uništenje usvojena je u septembru 2016. godine. Crna Gora nastavila je da ispunjava međunarodne obaveze o malokalibarskom i lakom naoružanju, uključujući ciljeve EU strategije.²¹

20 Collins, Alan, *Savremene sigurnosne studije*, Oxford University Press Inc, Njujork, 2007, strana 311

21 Izvještaj Evropske komisije o Crnoj Gori 2016, novembar 2016. godine, strana 94

5. Oblici učešća mladih u savremenim, demokratskim režimima

“Demokratija je model koji nove generacije moraju iznova da osvoje” Sorensen, Evropski omladinski forum

Demokratski, tačnije, polu-demokratski i tranzicioni režimi podrazumijevaju ili bi barem trebalo da podrazumijevaju značajnu uključenost mladih u kreiranju društvene stvarnosti. Kada je riječ o različitim oblicima uključivanja mladih, treba navesti podatke izvedene iz Strategije za mlade 2017- 2021. godine, dakle učešća koje se garantuje zakonom, Akcionog plana za implementaciju Strategije suzbijanja nasilnog ekstremizma za period 2016-2018, ali i sve one studije i istraživanja koja se isključivo bave učešćem mladih pri pospješivanju ili suzbijanju bezbjednosnih rizika u Crnoj Gori. Tako smo, u ovom dijelu napravili presjek podataka izvedenih iz niza istraživanja sprovedenih do sada, a u čijem se fokusu nalaze stavovi mladih o pomenutoj problematici.

Takođe, treba naglasiti da ćemo treći segment, u okviru poglavlja 6.1, upotpuniti onim što su nalazi našeg istraživanja, a koje uključuje ne samo stavove mladih o njihovom učešću u sektoru bezbjednosti, već i mišljenje relevantnih predstavnika ovih institucija o istom.

5.1. Strategija za mlade 2017 - 2021. godine

Zakon o mladima u članu 2 postavlja starosnu granicu mladih, i navodi da su „mladi, u smislu ovog zakona, lica od navršениh 15 do 30 godina života“.²² Dalje se kaže da su kao takvi, mladi u Crnoj Gori okarakterisani kao “prilično nevidljivi” jer je “relativno malo napora do sada uloženo u pravcu adresiranja potreba, problema, interesa i ciljeva mladih kroz istraživanje, pa je stoga malo dostupnih podataka relevantnih za ovu populaciju”.²³ Osim toga, Strategijom se naglašava

22 Dostupno na: file:///C:/Users/Win7/Downloads/Strategija%20za%20mlade_NACRT.pdf, strana 5

23 Dostupno na: file:///C:/Users/Win7/Downloads/Strategija%20za%20mlade_NACRT.pdf, strana 5

da u oblastima formalnog obrazovanja, zdravlja i zapošljavanja postoje razvijeni sistemi, dok su oblasti neformalnog obrazovanja mladih i omladinskog rada ostali bez adekvatne infrastrukture, institucionalnih i ljudskih kapaciteta i sistema obezbjeđenja kvaliteta.

Sve gore navedeno, kao i niz drugih pitanja su obrađeni sveobuhvatno. Međutim, izostaje dio koji bi se bavio samo i isključivo, a na jednako detaljan način, onim što je tema našeg rada: relacijom između mladih, bezbjednosti i sektora bezbjednosti, i u tom smislu - učešća mladih koje se garantuje formalnim i/ili pruža putem neformalnog obrazovanja.

5.2. Akcioni plan za implementaciju Strategije suzbijanja nasilnog ekstremizma za period 2016-2018

U kontekstu bezbjednosti mladih, sve češće se na evropskom nivou pominje problem mladih ljudi koji se priklanjaju ekstremističkim i radikalnim vjerskim grupama. Ovo je identifikovano i u Deklaraciji sa II evropske konvencije o omladinskom radu (Brisel, 27-30. aprila 2015).²⁴ U Crnoj Gori ne postoje zvanični podaci o ovom problemu²⁵, osim onih koji se navode u Izvještaju o napretku Evropske unije, a kojim se ističe “da se, na ratištu u Siriji, od početka konflikta do danas, našlo oko 20 državljana Crne Gore”²⁶, bez utvrđivanja drugih podataka značajnih za nalaze našeg istraživanja. U protekloj godini, bilježe se i prvi rezultati vezani za procesuiranje nelegalnog učešća crnogorskih državljana na stranim ratištima. Kako iz CDT-a navode “jedno lice je osuđeno na zatvorsku kaznu od šest mjeseci zbog učešća na ukrajinskom ratištu, a u toku je suđenje jednom licu za učešće u ratu u Siriji”²⁷.

24 Dostupno na: file:///C:/Users/Win7/Downloads/Strategija%20za%20mlade_NACRT.pdf, strana 41

25 Interesantno je da većina učesnika (učenici srednjih škola, na sjeveru) na pomen slučajeva osoba iz Crne Gore koje su otišle u Siriju da se pridruže ISIS-u, objašnjavaju da o tome „niko ne priča“, navodi se u istraživanju agencije DeFacto, LINK, na strani 17. Međutim, treba pomenuti i to da o odlascima na druga ratišta ni ne postavljaju pitanja.

26 Dostupno na: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_montenegro.pdf, strana 18

27 *Kako poboljšati sprovođenje Strategije suzbijanja nasilnog ekstremizma?*, Centar za demokratsku tranziciju, Podgorica, strana 8

Prepoznavši značaj ovog problema, Ministarstvo pravde je nakon svega tri mjeseca²⁸ od donošenja Strategiju suzbijanja nasilnog ekstremizma 2016-2018 (CVE), pripremio i Akcioni plan za implementaciju CVE Strategije za period 2016-2018. Akcionim planom za implementaciju CVE Strategije za period 2016-2018 detaljno su razrađeni strateški ciljevi i aktivnosti za rješavanje ovog problema, ali i „kreiran kreativni i inovativni pristup na nivou zajednice, sa ciljem ojačavanja otpornosti na nasilni ekstremizam”²⁹. Kada je riječ o mladima, kao jedna od ključnih aktivnosti za prevenciju radikalizacije prepoznata je i edukacija kroz sistem obrazovanja o opasnostima koje nosi nasilni ekstremizam i načinima pomoći prilikom deradikalizacije.³⁰

5.3. Istraživanja u Crnoj Gori o odnosu mladih i bezbjednosti

Otežan proces demokratizacije, uspješno članstvo u Savjetu Evrope i perspektiva članstva u Evropskoj uniji - sve su to karakteristike jednog dijela postjugoslovenskih država, pa i Crne Gore. Ono što, takođe, karakteriše ove zemlje jeste, barem zvanično, ulaganje napora da se nacionalna netrepeljivost eliminiše. Međutim, isto tako zvanična, ali i sve učestalija, oštra politička retorika ovu “misiju” čini gotovo nemogućnom za postići. I ne samo to, ista čini da se kao takva, ponajviše reflektujući na mlade. Mlade koji, osim ovog, u potrazi za ličnim identitetom, nailaze i na brojne druge probleme, a tiču se zaposlenja, ekonomske nejednakosti i brojnih drugih. Svi navedeni problemi predstavljaju pogodno tle za kreiranje identiteta zasnovanog na nacionalnom ekstremizmu, vjerskom radikalizmu i mržnji prema drugome. Dodamo li na to činjenicu da u Crnoj Gori “*mladi procjenjuju da se sloboda izražavanja i mišljenja mladih sputava, čak i u porodici, posebno kad je kritički obojena*”³¹, onda se može reći da je Crna Gora na prekretnici – da li će, kroz rad sa/na mladima, ići u pravcu stvaranja

28 Radi se o martu mjesecu, 2016. godine.

29 Akcioni plan za implementaciju Strategije za suzbijanje nasilnog ekstremizma za period od 2017 do 2018, strana 15

30 *Ibid*, strana 6

31 Dostupno na: file:///C:/Users/Win7/Downloads/Strategija%20za%20mlade_S%20(2).pdf, strana 10

građanskog društva ili će iste prepustiti radikalnim ideologijama koje su, ne tako davno, znale naći svoje uporište u našoj političkoj tradiciji. Međutim, treba ipak ukazati na brojne kako institucije, tako i nevladine organizacije koje, naglašavajući važnost i značaj koncepta ljudskih prava, uvažavaju stavove mladih i rade na formalnoj i/ili neformalnoj edukaciji mladih. Tako je, ne samo za naš Izvještaj, već cjelokupno crnogorsko društvo, od velikog značaja svako istraživanje koje se bavilo i/ili bavi položajem i stavovima mladih, posebno o radikalnim i ekstremnim pojavama i ponašanjima.

Prema nalazima istraživanja NVO Nomen i agencije DeFacto, svaka druga osoba u Crnoj Gori strahuje od mogućeg terorističkog napada u našoj zemlji³². Vjerovatno je to uticalo na to da, ta ista grupa ljudi, iskaže priličan nivo razumijevanja prema nasilju, pa i onom ekstremnom. Naravno, kao oruđu kojim bi zaštitili lični, nacionalni i posebno vjerski identitet. Zabrinjavajuće je i saznanje da dio građana opravdava terorizam i da je ***najviši procenat onih koji smatraju da je terorizam opravdan kao sredstvo lične odbrane u najmlađoj grupi ispitanika. Ako je prosjek 8,5%, oni do 34 godine su ovdje natprosječno prisutni, a oni će biti sve brojniji.***³³

U istraživanjima javnog mnjenja koja se sprovode u Crnoj Gori, vjerske zajednice tradicionalno uživaju najveće povjerenje stanovništva.³⁴ Nalazi istraživanja NVO Forum MNE i agencije DeFacto, dalje, ukazuju na to da mladi,³⁵ pogotovo na sjeveru Crne Gore, vrlo dobro poznaju detalje koji se tiču primjera ekstremnog praktikovanja religije – ali u istom ignorišu ovu pojavu i ne pokazuju inicijativu za njeno suzbijanje.³⁶ **Upravo je to razlog zbog kojeg dodatno zabrinjavaju podaci CDT-a koji, nešto preciznije, ukazuju na to da**

32 Ovo se može, ali ne nužno pripisati činjenici da je „svest o postojanju terorizma prisutna u svakom od nas, pogotovu u onima koji iole prate zbivanja u savremenom svetu“, strana 261

33 NVO Nomen i DeFacto, dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/crna-gora-terorizam/28173891.html>

34 NVO Forum MNE, DeFacto, *Otpornost mladih na radikalna i ekstremna ponašanja u Crnoj Gori*, strana 15

35 Ciljna grupa su bili učenici srednjih škola

36 NVO ForumMNE, DeFacto, *Otpornost mladih na radikalna i ekstremna ponašanja u Crnoj Gori*, strana 17

6% građana smatra da je terorizam opravdan kao sredstvo odbrane i zaštite vjere, naspram 8.5% onih koji opravdavaju terorizam kao sredstvo *lične odbrane porodice*.³⁷

Način na koji država kreira i sprovodi politike u cilju suzbijanja ovog problema je od velikog značaja, kako za postizanja nacionalne bezbjednosti, tako i stvaranje osjećaja sigurnosti svih građana, ili u krajnjem – reprodukciju povjerenja u institucije sistema. Dovedemo li u vezu odnos terorizma i stepena povjerenja građana u spremnost institucija da se bore protiv ovog problema, uvidjećemo da država bilježi negativan trend, s obzirom da “oko 65% građana nije iskazalo puno povjerenje da ih Vlada štiti od mogućih terorističkih napada”.³⁸ Ove nalaze, ili *vice versa*, potvrđuje i istraživanje koje je sprovedla agencija Ipsos Strategic Marketing, a za Centar za građansko obrazovanje. Istraživanje se, u jednom svom dijelu, bavi pitanjem povjerenja *mladih* u institucije sistema.

Rezultati istraživanja “Mladi u Crnoj Gori – društveni dekor ili kapital?” pokazuju da su institucije kojima mladi, u značajnoj mjeri vjeruju: crkva (72% naprema 27%), nevladine organizacije (63% naprema 37%), vojska (61% naprema 38%), policija (59% naprema 41%) i sudstvo (55% naprema 45%). U nešto manjoj mjeri, sa značajnim negativnim odijumom među mladima, vjeruje se i tužilaštvu, medijima i sindikatima. Institucije sa značajno nižim stepenom povjerenja i značajno višim negativnim odijumom su: lokalna uprava, Vlada Crne Gore (41% naprema 59%), Skupština Crne Gore (40% naprema 59%) i političke partije (35% naprema 64%).³⁹

Kada je riječ i o povjerenju vjerskih zajednica u institucije sistema, posebno pri suzbijanja ekstremističkih i radikalnih poriva njihovih sljedbenika i/ili pribjegavanju terorističkim akcijama, nailazimo na

37 Dostupno na: <https://www.cdtmn.org/eu/eu-analize/stavovi-gradjana-cg-o-terorizmu-infografik/>

38 NVO Nomen i DeFacto, dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/crna-gora-terorizam/28173891.html>

39 Ipsos Strategic Marketing i Centar za građansko obrazovanje, dostupno na: <http://media.cgo-ccc.org/2016/10/Mladi-u-Crnoj-Gori.pdf>, strana 48

kritiku upućenu sistemu. Iz islamske vjerske zajednice dodaju da je situacija vrlo simptomatična, s obzirom na to da „država hoće da ja nađem ekstremiste, a nemam podršku od njih“.⁴⁰

Dakle, problem povjerenja jeste indikativan, upravo iz razloga što su na nizak stepen povjerenja ukazale sve, gorepomenute ciljne grupe.

Ovim se Izvještajem jasno sugerije na potrebu detaljnijeg ispitivanja ove problematike koja bi, u suprotnom, mogla da prouzrokuje ozbiljne probleme u budućnosti.

U skladu sa navedenim, zaključuje se da mladi nemaju sasvim jasnu viziju sebe, svoje uloge i položaja u društvenom sistemu, ali i da na to utiču brojni faktori, a ponajviše oni na koje bi trebalo da ukažu institucije sistema. Ne samo sektora bezbjednosti, već i ustanove koje se bave edukacijom i vaspitanjem mladih, kao i one organizacije koje direktno ili indirektno utiču na kreiranje omladinskih politika. Nacionalna bezbjednost zavisi od pravilne edukacije mladih koji bi znali da se pravilno postavljaju u novom, bezbjednosnom okruženju. Ipak, sektor bezbjednosti je *de facto* taj koji mora stvoriti bolje uslove i pogodniji ambijent za efikasniju saradnju i komunikaciju između njenih institucija i građana. Tako bi se jasno poslala poruka da sistem bezbjednosti ne postoji *per se*, već zarad države, a orjentisan prema građanima.

40 Ibid, strana 18

6. O istraživanju i metodologiji

Za razliku od prethodne analize, kojom je utvrđen normativni i zakonodavni okvir po pitanju načina na koji se institucionalno i sistemski reguliše pitanje učešća mladih u sektoru bezbjednosti i kako, odnosno na koji način, vođeni time, možemo procijeniti spremnost mladih da odgovore na savremene bezbjednosne izazove, ovaj dio Izvještaja se bavi komparativnom analizom stavova obje ciljne grupe koje smo uključili u naše istraživanje– mladih sa jedne, i institucija sistema, sa druge strane. Preciznije rečeno, na narednim stranicama ćemo vam predstaviti rezultate istraživanja o stavovima mladih i predstavnika institucija sektora bezbjednosti, a po pitanju znanja, problema, kao i preporuka za poboljšanje trenutnog stanje stvari kada je riječ o učešću mladih u sektoru bezbjednosti, ali i njihovom položaju u svijetu u kojem se suočavaju sa nizom bezbjednosnih izazova – ekonomske, političke, ekološke i zdravstvene prirode.

Istraživanje *“Procjena stavova, znanja i iskustava mladih o sektoru bezbjednosti”* je realizovano u periodu od 10. do 12. novembra, u Podgorici. Kao metod smo koristili grupni intervju. Intervjui su odrađeni u periodu od tri dana, a u trajanju od 1h do 1:30h. Razgovori su rukovođeni identičnom metodologijom. Za intervju smo formulisali nekoliko ključnih tema o kojima su ispitanici razgovarali, a naravno, tokom intervju, moderatori su postavili čitav niz potpitanja koja su tražila primjere i preciziranje određenih izjava učesnika u diskusijama.

Teme koje su formulisane i kojima se grupni intervju rukovodio su:

- pojavni oblici, frekventnost i iskustva u vezi sa učešćem mladih u sektoru bezbjednosti;
- opšti problemi pri učešću mladih u sektoru bezbjednosti;
- odnos i prakse nadležnih institucija po ovom pitanju;
- procjena ključnih bezbjednosnih rizika;
- koncept nacionalne i ljudske bezbjednosti;
- predlozi mjera za unapređenje znanja, uključenosti mladih, ali i saradnje između dvije, gorenavedene ciljne grupe.

Istraživanjem su uključeni predstavnici institucija kao i svršeni studenata iz oblasti bliske temi kojom se bavimo.

Vjerujemo da je doprinos ovog istraživanja cjelokupnom Izvještaju itekako značajan, uzmemo li u obzir činjenicu da su uvažena mišljenja onih koji su trenutni i onih za koje vjerujemo da će biti budući kreatori politika u Crnoj Gori. A ako ne to, u krajnjem slučaju, uvaženo je mišljenje građana Crne Gore koji su kao takvi, mogli iznijeti svoje mišljenje o tome kako se osjećaju u nikad umreženijem svijetu, čiji se bezbjednosni rizici tiču svih nas.

6.1. Rezultati CEDEM-ovog istraživanja: procjena stavova institucija sektora bezbjednosti i mladih

Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. godine, procjenjuje se da su mladi u Crnoj Gori društvena grupa koja predstavlja oko 21% od ukupnog stanovništva. Kao takva, ona se *suočava sa mnogobrojnim izazovima*, počevši od siromaštva, problema na tržištu rada, isključenosti iz procesa donošenja odluka, diskriminacije, do svih onih bezbjednosnih rizika koji se mogu podvesti pod koncept ljudske bezbjednosti.⁴¹ Imajući u vidu činjenicu da je u fokusu rada odnos između mladih, bezbjednosnih izazova i sektora bezbjednosti, fokus grupu smo započeli pitanjima koja se tiču procjene ličnog doživljaja u odnosu na stepen kontrole koji ispitanici osjećaju da imaju nad svojih životom, a zatim i stepenom u kojem se osjećaju bezbjednima u svojoj državi. Naime, ispitanici obje ciljne grupe gotovo apsolutnu prednost daju stepenu kontrole koji osjećaju nad svojim životom dok, sa druge strane, osjećaju značajno niži stepen lične sigurnosti/bezbjednosti. Imajući u vidu da kontrola nad svim što nam se dešava umnogome zavisi od osjećaja lične sigurnosti i bezbjednosti, kao temelja za dalje djelovanje svakog pojedinca, rezultati pokazuju postojanje djelimične kontradiktornosti.

41 Treba, svakako, praviti razliku između ljudske i nacionalne bezbjednosti, jer njen „referentni objekt“ čine ljudi i zajednice, a ne države.

Za razliku od starog koncepta bezbjednosti u čijem je fokusu bila država, savremeni koncept akcenat stavlja na pojedinca. Svaki pojedinac je meta velikog broja globalnih izazova poput terorizma, kriminala, korupcije, siromaštva, edukacije, ekonomske nejednakosti, diskriminacije i brojnih drugih. Shodno tome, analizirali smo stepen zastupljenosti određenih bezbjednosnih rizika u Crnoj Gori. Naši sagovornici, kako mladi, tako i predstavnici institucija sektora bezbjednosti, su kao najveći rizik naveli problem organizovanog kriminala, zatim korupcije, a potom cyber terorizma, vjerskog radikalizma i terorizma uopšte.

Najveći bezbjednosti rizici: organizovani kriminal, korupcija, sajber terorizam i vjerski radikalizam

Vodeći fokus grupu dobili smo odgovore iz prve ruke od strane predstavnika institucija o pojavnim oblicima učešća i edukacije mladih u institucijama sektora bezbjednosti. Tako su nam, ispred Ministarstva unutrašnjih poslova – direktorata za vanredne situacije, direkcije za civilnu zaštitu i humanitarnu pomoć, naveli da se taj proces svodi, ako govorimo o uzrastu do 18 godina, na predmetne programe u osnovnim, sa tendencijom da se uvedu i u srednjim školama, kao i posjete djece ovim institucijama. Neformalno se pokriva kroz projekte, ali je izražena snažna želja da se cijeli proces pokrije i kroz zakonsku legislativu. Ako govorimo o mladima u uzrastu od 18 do 30 godina, onda se učešće svodi isključivo na program stručnog osposobljavanja i regularno zapošljavanje. Nazvanična procjena u vezi sa kvalitetom i motivacijom pripravnika je, do sada, itekako pozitivna. Međutim, sagovornici naglašavaju da, što se rada u državnim institucijama tiče, iste nemaju toliko veze sa kvalitetom, koliko sa demotivirajućim administrativnim procedurama kroz koje mladi moraju proći ukoliko žele zaposlenje u organima državne uprave.

„Dolaze kod nas, posjećuju nas, edukuju se, kako mladi, tako i nastavnici i profesori“

Predstavnici Ministarstva odbrane i Vojske Crne Gore su među aktivnosti putem kojih se radi na pospješivanju

„Naše obrazovanje, nažalost, ne podstiče interesovanje i znatiželju“

učešća i znanja mladih o ovoj instituciji, naveli sljedeće: i) Organizovanje ljetnjih kampova za srednjoškolce sa ciljem jačanja atraktivnosti Vojske Crne Gore kao potencijalnog zaposlenja, ii) Posjete različitim jedinicama MOV-a, iii) Proslave dana Vojske, iv) Dani otvorenih vrata i posjete kasarnih. Oni su, dalje, naveli izuzetnu saradnju sa Fakultetom za državne i evropske studije zasnovanu na programu stažiranja studenata, koja je bila aktuelna do dvije godine unazad i istu naveli kao primjer dobre prakse.

U dugoročnom planu razvoja odbrane, Zakonom o Vojsci Crne Gore⁴² je predviđena mogućnost dobrovoljnog služenja vojnog roka u trajanju do 6 mjeseci, čija se implementacija očekuje od 2019. godine, a sve sa ciljem pružanja obuke svim mladim ljudima koji sebe vide kao zaposlene vojnike, podoficire ili oficire, kao i povećanja mogućnosti za prijem lica u službu, u Vojsci Crne Gore. Ovim programom obuke bi se mladim ljudima pružila mogućnost adekvatnog osposobljavanja i sticanja nekog vida prednosti prilikom zapošljavanja.

Iz Ministarstva odbrane ističu da je upravo zainteresovanost mladih jedan od razloga uvođenja dobrovoljnog služenja vojnog roka. Ova novina dolazi 13 godina nakon što je Vojska Crne Gore ukinula. Pomenuvši transparentnost rada MOV-a, predstavnici ističu onu koja nudi sve potrebne informacije o njihovom radu, dostupna putem zvaničnog web stranice.

Predstavnici Ombudsmana, iz sektora koji se bavi pravima djeteta, su bili upućeni u cijeli set aktivnosti koje se odnosi na edukaciju djece u osnovnim školama, kao kako kažu “jednim od suštinski važnih instrumenata kojim se može preventivno djelovati pri suzbijanju pojave animoziteta koju djeca obično osjećaju prema policiji i drugim službenicima institucija bezbjednosti”. Takođe, ističu i veliki značaj inicijative lokalne policije da djeci održi časove bezbjednosti u saobraćaju i na taj način “približe ono šta rade i pokažu mladima da su tu da ih zaštite, a ne uplaše”.

42

Član 195 Zakona o Vojsci Crne Gore (“Sl. List Crne Gore”, br. 51/2017 od 3.8.2017.god.)

Ipak, moramo zaključiti da se o oblicima učešća mladih, posebno onim koja se odnosi na svršene studente i mlade spremne za zapošljavanje zna malo ili prosto programi koji se bave isključivo ovom tematikom gotovo i da ne postoje.

„Kod nas se, nažalost, dosta često pojam bezbjednosti svodi na pištolj” student Kriminalistike

S druge strane, kroz razgovor sa mladima, zaključuje se da postoji interes u odnosu na sektor bezbjednosti, ali ne i dovoljno znanja o istom, a naročito ne o demokratskoj kontroli. Preciznije rečeno, postoje pojedinci koji su izuzetno upućeni, ali je mnogo veći broj onih koji nisu u dovoljnoj mjeri informisani.

Jedan od sagovornika je istakao da je dosta često upravo problem u mladima, jer “da pitaš, čak i većinu koju su studirali nešto vezano za bezbjednost, ovaj koncept će svesti samo na vojsku, policiju i bezbjednosne službe, bez znanja i želje da ovo shvatanje prošire”.

“Držiš li se starih shvatanja koncepta bezbjednosti, držaćeš se i starih praksi” student Fakulteta političkih nauka

Institucije koje mladi prepoznaju kao ključne u sektoru bezbjednosti su Vojska Crne Gore, a potom policija. Može se primjetiti kako mladi policiju doživljavaju uglavnom pozitivno, posebno jer istu doživljavaju kao instituciju koja štiti građane, pomaže u sprečavanju kriminala, ali i u svakodnevnom životu, te kao takva predstavlja važan dio društva.

Mladi su, dalje, pokazali zavidan nivo znanja o terorističkim akcijam, ali i načinu borbe protiv ove pojave, imajući u vidu sve češće terorističke napade širom Evrope u proteklih nekoliko godina. Interesantno, u mnogo većoj mjeri se govorilo o nizu pojava radikalizma i ekstremizma van, nego u samoj Crnoj Gori.

Za razliku od predstavnika sektora bezbjednosti koji su transparentnost svoga rada ocijenili apsolutno zadovoljavajućom, mladi su je

„Nasljeđe socijalizma dovodi do situacije da su državni službenici nepovjerljivi jedni prema drugim, i u krajnjem - netransparentni“ student bezbjednosti, doktorske studije

okarakterisali poprilično negativno, iz prostog razloga što ove institucije smatraju nešto zatvorenijim za saradnju zbog “nasljeđa socijalizma koji im to nameće, ali i same prirode posla ovih institucija”. Transparentnost se, kako kažu, može unaprijediti “većom

dostupnošću podataka od strane organa sektora bezbjednosti, zatim kroz dijalog sa civilnim sektorom, predavanjima predstavnika ovog sektora na fakultetima, te većom uključenošću medija”.

Za razliku od pripadnika institucija sektora bezbjednosti, naši mladi sagovornici pojam učešća mladih ne vezuju isključivo i samo za ono formalno – koje vezuju za zaposlenje u ovim institucijama, već svako neformalno učešće, posebno kroz rad u studentskim organizacijama, saradnju sa NVO sektorom ili učešće u drugim, samoinicijativnim akcijama kroz koje usavršavanju svoje znanje, kapacitete i sposobnosti⁴³. Mladima, većinski, nisu poznati pojavnici, nešto formalniji oblici učešća mladih u sektoru bezbjednosti, osim onih koji se odnose na saradnju sa NVO sektorom.

Na samom kraju, može se zaključiti da je istraživanjem utvrđena velika diskrepanca u percepciji, informisanosti i stavovima predstavnika nadležnih institucija i mladih, posebno ako uzmemo u obzir transparentnost rada državnih institucija. Kada govorimo o znanju mladih o sektoru bezbjednosti, obje ciljne grupe su ukazale da je isto na veoma niskom nivou i da se u budućnosti, kroz realizaciju aktivnosti i inicijativa usmjerenih na mlade, njihovo znanje treba poboljšati.

43 Misli se na aktivizam kojim se naglašava značaj ekološke bezbjednosti Crne Gore – bilo da govorimo o čišćenju rijeka, održavanju parkova, itd...

7. Preporuke

- Preporuke EU, Savjeta Evrope i drugih međunarodnih omladinskih politika jesu da se podrži participacija mladih na način blizak mladima. Pristup prilagođen mladima je posebno važan jer mladi smatraju da nisu adekvatno informisani o mogućnostima za učešće u donošenju odluka, i smatraju da institucije nisu zainteresovane za stavove mladih.
- Prilagođavanje postojećih mehanizama mladima i/ili kreiranje novih mehanizama koji bi na adekvatan način osigurali ispunjavanje prava mladih da učestvuju u procesima donošenja odluka.
- Sprovođenje kampanja o uključivanju mladih, u cilju podizanja svijesti svih građana o važnosti aktivne uloge mladih u procesu donošenja odluka.
- Kreiranje platforme za mlade koja će sadržati informacije vezane za uključivanje mladih u institucije sektora bezbjednosti, implementaciju projekata i radionica za mlade;
- Realizovanje redovnih sastanaka predstavnika institucija i mladih, kako bi se predočile sve mogućnosti za uključivanje zainteresovanih pojedinaca;
- Organizovanje posjeta bezbjednosnim službama (Upravi policije, Vojski Crne Gore i Agenciji za nacionalnu bezbjednost) sa ciljem upoznavanja mladih sa radom ovih službi na terenu i obezbjeđivanja interaktivnog učešća mladih u razumijevanju i kreiranju bezbjednosnih politika. Posjete se moraju realizovati u saradnji sa bezbjednosnim službama i nevladinim organizacijama, pri čemu će mladi imati priliku da i od “nižih” struktura u sistemu bezbjednosti prikupe informacije koje se tiču njihovog rada u praksi.

Podgorica, januar 2018.